

- законодательного регулирования и практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. — Екатеринбург, 2004. — // <http://kalinovskiy-k.narod.ru/b/avtoref/muratova.htm>.
4. Ковтун Н. Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России. — Н.Новгород : Нижегород. правовая акад., 2002. — С. 14.
 5. Галузо В. П. Судебный контроль за законностью и обоснованностью содержания под стражей подозреваемых и обвиняемых на стадии предварительного расследования : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — М., 1995. — С. 15.
 6. Тертишник В. М. Научно-практический комментарий к Криминально-процессуальному кодексу Украины. — К. : А.С.К., 2002. — С. 437.
 7. Гуськова А. П. К вопросу о судебной защите прав и свобод человека, гражданина в российском уголовном судопроизводстве // Российский судья. — 2005. — № 6. — С. 14.
 8. Кашепов В. П. Институт судебной защиты прав и свобод граждан и средства ее реализации // Государство и право. — 1998. — № 2. — С. 70.
 9. Тумаляц А. Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства. — Х. : Основа, 2000. — С. 20.
 10. Гузела М. Контроль за законністю дій і рішень органів досудового розслідування як самостійна функція суду // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. — 2004. — № 9. — С. 447.
 11. Уголовно-процессуальный кодекс Украины : науч.-практ. коммент. / под общ. ред. В. Т. Малиаренко, Ю. П. Алесина. — Х. : Одиссей, 2003. — С. 64–65.
 12. Муратова П. Г. Понятие и правовая природа судебного контроля по уголовным делам / П. Г. Муратова, Л. Д. Чулюкин // Российский судья. — 2004. — № 3. — С. 16.

Анотація

У роботі зроблено висновок про те, що судовий контроль як специфічний принцип досудового провадження — це правове положення, в силу якого у досудовому провадженні здійснюється контрольна функція суду за напрямками, визначеними чинним кримінально-процесуальним законодавством, метою якої є охорона та захист конституційних прав та свобод людини у досудовому провадженні.

Ключові слова: контроль, суд, провадження.

Summary

The idea of judicial control as procedural right and obligation to protect fundamentals rights and freedoms upon working on criminal proceedings is the main subject of this work.

Key words: judicial control, court, proceedings.

УДК 347.963:342.736

І. Ковальчук

МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ У СИСТЕМІ РОЗГЛЯДУ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН

Звернення людей до органів влади з питань, які вони вважають важливими для себе і для суспільства, мало місце з найперших етапів розвитку цивілізації. У сучасному суспільстві воно набуло певних організаційних форм і врегульовано в законодавстві.

Відповідно до ст. 13 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод «кожний, чиї права і свободи, визнані у цій Конвенції, порушені, має право на ефективний засіб правового захисту у державному органі, навіть якщо це порушення було вчинено особами, які діяли в офіційній якості». На

підставі ст. 40 Конституції України «усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк».

Це положення Основного Закону дістало відображення у Законі України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. [1], який, за деякими винятками, поширюється на діяльність усіх державних органів і органів місцевого самоврядування.

Діяльність органів прокуратури у цій сфері врегульована у ст. 12 чинного Закону України «Про прокуратуру», положеннями процесуальних кодексів, іншими актами законодавства, а також наказами Генерального прокурора України. Чинний Наказ Генпрокурора № 9-гн «Про організацію роботи з нагляду і вирішення звернень та особистого прийому в органах прокуратури України» і затверджена ним Інструкція про порядок розгляду і вирішення звернень та особистого прийому громадян в органах прокуратури додатково вирішили деякі організаційні питання провадження по зверненнях.

Питання діяльності органів і посадових осіб прокуратури по розгляду звернень громадян були предметом уваги науковців-юристів як у радянські часи, так і в незалежній Україні і розглядалися у працях Т. Бикової, Т. Бочкової, В. Долежана, І. Європіної, С. Кенжаєва, А. Кононова, Л. Меградзе, В. Нагребельного, О. Червякової, Є. Шевченка та інших авторів. Проте теоретичні і практичні проблеми роботи зі зверненнями у прокуратурі заслуговують на дальше поглиблене вивчення. Це стало особливо актуальним в умовах, коли відповідно до Закону України від 8 грудня 2004 р. до чинної Конституції (ст. 121) було включено пункт п'ятий, яким покладено на органи прокуратури нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами.

Важливе теоретичне і практичне значення має оптимальне визначення завдань і меж компетенції прокуратури з розгляду звернень.

У загальних рисах ці завдання визначені у преамбулі Закону про звернення громадян: забезпечення громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, їх впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення.

Отже, ключовим завданням прокуратури у цій сфері є саме правозахист. Як відзначив А. Кононов, «...створення прокуратури викликало у громадян надію знайти в цьому органі захист, головним чином, від сваволі місцевих властей. Очевидно, що суд не забезпечував названий захист повною мірою, оскільки підсудність обмежувалася лише вузьким колом питань, що торкалися прав громадян. Наприклад, спори у сфері адміністративного права практично не охоплювалася. Ідея створення адміністративної юстиції, що виникла у ті часи

(20-ті роки ХХ сторіччя), так і не була реалізована» [2, 43]. Проте і в сучасних умовах, коли можливості судової системи у сфері правозахисту стали незрівнянно більшими, роль прокуратури як правозахисного органу аж ніяк не зменшилася. Про це свідчить те, що понад півмільйона громадян щороку звертаються до прокуратури з тих чи інших питань.

Другим важливим завданням прокуратури по розгляду звернень, як впливає з преамбули названого Закону, є викриття недоліків в роботі, забезпечення громадянам можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами. Це зовсім не означає, що прокуратура може втручатися у вирішення чисто управлінських питань з точки зору господарської чи іншої доцільності. Потрібно мати на увазі, що громадяни звертаються до прокуратури не лише з приводу порушень своїх суб'єктивних прав шляхом подачі скарг, але й захисту державних і суспільних інтересів. Під цими інтересами слід розуміти зацікавленість авторів звернень у вжитті прокуратурою заходів щодо запобігання злочинам, їх викриття і притягнення порушників закону до кримінальної та іншої юридичної відповідальності.

У поданні таких звернень (як індивідуальних, так і колективних) проявляється підвищений рівень правосвідомості частини громадян, які дотримуються активної життєвої позиції у вирішенні проблем, які зачіпають інтереси всього суспільства.

Щодо обох з названих завдань слід підкреслити, що скарги і заяви громадян, які надходять до прокуратури, можна розглядати не лише як юридичні факти, що є приводами для прокурорського втручання, але й важливе джерело інформації про стан законності. Ця інформація використовується прокуратурою для планування наглядових та інших заходів у межах реалізації прокуратурою її конституційних функцій.

Компетенція прокуратури по розгляду звернень громадян є досить широкою, що обумовлюється характером функцій і повноважень.

Це обумовлено тим, що відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів. Цей нагляд здійснюється не в рамках окремих правових сфер, а щодо усього масиву законодавства. Інакше кажучи, прокуратура вправі втручатися у всіх випадках, коли йдеться про порушення Конституції і законів України, в тому числі і за зверненнями громадян, які можуть бути приводами для проведення перевірок виконання законів (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру»).

До провадження прокуратури беруться заяви та інші повідомлення про вчинені або підготовлювані злочини (ст. 97 КПК), з приводу неправомірних дій чи бездіяльності працівників прокуратури, на процесуальні рішення та дії представників органів дізнання і досудового слідства; на порушення закону з боку органів і посадових осіб, які виконують судові рішення у кримінальних справах і застосовують інші заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян [3, 40].

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону про прокуратуру у первинній редакції «про-

курор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян і юридичних осіб у справах, не підвідомчих суду та не віднесених до компетенції інших органів». Нова редакція цієї норми у відповідності з Законом України від 26 листопада 1993 р. передбачає, що прокурор «...розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду». Думається, що зміст зазначеної норми можна до кінця зрозуміти у співвідношенні з іншими нормами.

Слід мати на увазі, що не лише прокуратура, а й інші органи держави в межах своєї компетенції можуть вирішувати звернення громадян з приводу порушень законності. При цьому прокуратура не підміняє інші органи, зокрема тих, які здійснюють відомчий і позавідомчий контроль. Тому цілком природно, що значна частина звернень, що надходять до прокуратури, надсилається для розгляду до інших компетентних органів. Це значною мірою обумовлюється обмеженими організаційними і кадровими можливостями прокуратури [4, 55]. Але у будь-якому разі питання про те, чи є підстави для того, щоб взяти те чи інше звернення до провадження прокуратури, треба віднести на розсуд прокурора.

Інше питання, що випливає зі змісту ч. 1 ст. 12 Закону про прокуратуру як у попередній, так і в сучасній редакції, полягає ось у чому: чи може прокуратура брати до провадження звернення, розгляд яких віднесено до компетенції суду?

При пошуку відповіді на нього треба враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Отже, практично не залишається звернень, які б не могли стати предметом судового розгляду. Але насправді прокурори їх розглядають і вирішують. Проте навряд чи можна стверджувати, що вони при цьому виходять за межі своєї компетенції, оскільки використовують не повноваження суду, тобто не здійснюють правосуддя, а власні конституційні повноваження, визначені законом. Тим самим громадянам надається альтернативний шлях захисту своїх прав і при цьому немає посягань на незалежність суду і на його прерогативи.

Крім того, розглянути і вирішити скарги, які мають стати предметом судового розгляду, прокурор може і в порядку представництва прокуратурою інтересів громадян і держави у випадках, визначених законом (ст. 35-1 Закону про прокуратуру), звернувшись з позовом до суду.

Потрібно звернути увагу і на невиправдане обмеження компетенції прокурора у цій сфері лише розглядом звернень про порушення прав громадян і юридичних осіб. Значна частина звернень спрямована на захист інтересів держави так, як це розуміють їх автори. Тому відповідну норму в майбутньому Законі України «Про прокуратуру» доцільно викласти у такій редакції:

«Прокурор розглядає звернення громадян і юридичних осіб у межах визначеної законом компетенції».

Відповідно у Законі України «Про звернення громадян» необхідно передбачити поширення його дії також на звернення юридичних осіб. Частина 2 ст. 12 Закону про прокуратуру містить положення, відповідно до якої прокурор здійснює

нагляд за додержанням вимог законодавства щодо порядку розгляду скарг всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами. Оскільки ця діяльність прокуратури охоплюється функцією, передбаченою у п. 5 ст. 121 Конституції України, зазначену норму потрібно у майбутньому Законі про прокуратуру перенести до розділу «Прокурорський нагляд».

Література

1. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовт. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 47. — Ст. 257.
2. Кононов А. Л. Из истории надзора за соблюдением прав и законных интересов граждан. Двадцатые годы // Советская прокуратура : очерки истории. — М., 1993. — С. 42–52.
3. Закон України про прокуратуру : наук.-практ. комент. — Х. : Ріта, 1993. — 176 с.
4. Долежал В. В. Актуальні проблеми роботи зі зверненнями громадян в органах прокуратури // Вісник Академії прокуратури України. — 2006. — № 2. — С. 53–58.

Анотація

Автор розглядає правову природу звернень громадян та роль і компетенцію прокуратури в їхньому аналізі та відповідному реагуванні. Зроблено висновки щодо необхідності реформування чинного законодавства.

Ключові слова: прокуратура, звернення громадян.

Summary

The concept of claims analysis and reaction from prosecutors office are the subject of this article. The author stresses the need for new law on prosecutory control adoption.

Keywords: prosecution, claims, control.

УДК 343.121.4

В. Г. Пожар

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Необхідність та важливість чіткого розмежування видів представництва неможливо переоцінити, наприклад, для різних видів кримінально-процесуального представництва законодавством висуваються не завжди однакові вимоги щодо підтвердження їх повноважень, а також по-різному визначаються обсяг та умови здійснення процесуальних прав і види відповідальності за невиконання чи неналежне виконання процесуальними представниками своїх обов'язків.

У тлумачному словнику С. И. Ожегова термін класифікація трактується як система за якою що-небудь класифіковано, а класифікування — це розподіл по групах, розрядах, класах [1, 148].

Завдання класифікації — розкрити і розглянути деякі істотні риси, що характеризують певні групи явищ на користь їх кращого пізнання [2, 101].